

O DNEVNIKU BRONISLAVA MALINOVSKOG

U srpskoj etnološkoj literaturi nije posebno pisano o Dnevniku B. Malinovskog. Izuzetak je sociolog Vesna Korać, koja je još 1973. godine objavila osvrt o Malinovskom i njegovom Dnevniku¹. Ona je u svom prikazu koristila kako englesko izdanje Dnevnika, tako i odgovarajuću literaturu u kojoj je u izvesnoj meri stav o Malinovskom i njegovom Dnevniku bio negativan (rasista, prezire domoroce i sl.). Naprotiv, ona u svom prikazu piše o Malinovskom sa simpatijama i ukazuje da u njegovim naučnim delima nema nikakvog rasizma.

Prvi etnološki napis o Dnevniku kod nas upriličen je tek 2004. godine kada mi je u subotnjem kulturnom dodatku dnevni list Политика od 17. jula, na osnovu poljskog izdanja Dnevnika, objavila sintetički prikaz pod naslovom *Дневници Бронислава Малиновскої – Стварности личної іскусїва*.

U rukopisnoj zaostavštini B. Malinovskog posle njegove smrti 1942. godine nađene su sveske njegovih dnevnika. Njegova druga supruga Valeta Swon Malinowska (Valetta Swon Malinowska), slikarka, dozvolila je objavljivanje intimnih dnevnika u uverenju da punije razumevanje neke ličnosti, bilo umetnika ili naučnika, mogu dodatno da osvetle njihovi dnevnici.

Dnevnik B. Malinovskog je u skraćenom obimu preveden sa izvornog poljskog jezika i prvi put objavljen na engleskom 25 godina posle njegove smrti pod naslovom *A Diary in the Strict Sense of the Term*², s predgovorom koji je napisala Valeta Malinowska (s. VII-IX), uvodom Rejmonda Firta (Raymond Firth) (s. XI-XIX) i beleškom priređivača. Podela sadržaja Dnevnika na engleskom je hronološka: Prvi deo 1914–1915. i Drugi deo 1917–1918. godine. Na kraju je Indeks domorodačkih naziva (uradio Mario Bik (Bick)). U engleskom izdanju objavljen je samo onaj deo Dnevnika koji sadrže poslednje dve sveske ispisane na Novoj Gvineji i ostrvima Mailu i Trobrijandi. U tom delu Dnevnika

1 Vesna Korać, *Dnevnik Bronislava Kaspara Malinovskog*. („Dnevnik u strogom smislu reči“), Sociologija 1, Beograd 1973, 137–145.

2 Izdanje Routledge & Kegan Paul, London 1967, 315 strana.

redaktor je činio brojna skraćivanja označena u uglastim [...] zagradama. Pomenuti engleski naslov preuzet je neposredno iz poslednje istoimene izvorne sveske *Dziennik w ścisłym znaczeniu tego wyrazu* (*Dnevnik u strogom značenju te reči*), a ne kako je neosnovano mislio Kliford Gerc (Clifford Geertz): „... *Dnevnik u strogom značenju te reči* (naslov nije Malinovskijev, već predstavlja pokušaj priređivača da oteraju zle duhove)...“³.

Poljski etnolog Grażina Kubica (Grażyna Kubica) je prvi put priredila za štampu izvorno izdanje svih sedam svezaka Dnevnika. Za razliku od engleskog izdanja sa hronološkom podelom celine Dnevnika, sedam poglavlja poljskog izdanja imaju sledeće nazive: jednom *Dnevnik*, jednom *Dnevniczi*, tri puta *Sveska*, jednom *Sveske* i jednom *Zabeleške*. Pored opširnog uvoda, ona je još napisala poseban kraći uvod za svaku svesku, odnosno dnevnik. U brojnim napomenama na dnu strane dala je svoja dopunska objašnjenja o ličnostima i događajima koje je Malinovski samo pomenio. Iz toga se vidi da su njegovi prijatelji i poznanici bili iz sveta književnosti, nauke i umetnosti.

G. Kubica je podrobno i savesno istražila obimnu pisanu i likovnu građu o Malinovskom iz Arhiva u London School of Economics and Political Science, koju je tamo dostavila njegova kćerka Helena Vejn (Wayne). Ona ističe još jednu dragocenost pronađenu pored dnevnika, a to je pismo-esej namenjeno Anjeli Zagurskoj (Aniela Zagórska), ali nikada poslato⁴. U njemu Malinovski iznosi razloge zašto je napustio prirodne i okrenuo se ka društvenim naukama. G. Kubica je vodila računa o tome kakav će odjek Dnevnik – kao eksperiment nad samim sobom, koji svedoči o veri u čoveka i nauku, ali i o sumnji i depresijama njegovog Autora – imati u savremenoj Poljskoj.

Sedam dnevničkih svezaka Malinovski je s prekidima dosledno pisao na maternjem poljskom jeziku od 1908. do 1918. godine. Mišel Panof (Michel Panoff) je mislio da su zabeleške (iz 1914–15 i 1917–18) „pisane namerno na poljskom da bi se izigrali indiskretni a zatim brižljivo skrivane da bi se izbeglo bilo kakvo objavljivanje“.⁵ Suprotno mišljenju Panofa, podrobna analiza poljskog redaktora pokazuje da je Dnevnik vrlo intiman i bez namere da se objavi, pisan samo za sebe. Od prve do poslednje sveske dnevnika ispisane su poljskim jezikom. S obzirom na solidno klasično obrazovanje osobeno za srednjoevropske intelektualce, Malinovski je zaista bio poliglota. U prvom redu je to bilo odlično poznavanje nemačkog jezika. Mario Bik, koji je sredio rečnik domorodačkih termina u Dnevniku, ističe pre svega tešku čitljivost mnogih lokalnih izraza, zatim naglašava višejezičnost Dnevnika: poljski, zatim engleski, rečeni-

3 Kliford Gerc, *Antropolog kao pisac*. Prevele s engleskog Gordana Gorunović i Ivana Spasić, Biblioteka XX vek, Beograd 2010, 91.

4 B. Malinowski, *Dziennik ...* 128–141. Isto to pismo objavljeno je naporedo na poljskom i engleskom, u: *Konteksty*, Kraków 2000, 67–78. A. Zagurska (1881–1943), „umetnička duša“, kako je opisuje M. Domrovska, bila je prijateljica Malinovskog iz kruga mladih intelektualaca u Zakopanima početkom XX veka. (*Dziennik ...*, 726–728).

5 Mišel Panof, *Bronislaw Malinowski*. Prevela s francuskog Ivanka Bogdanović. Biblioteka XX vek, BIGZ, Beograd 1979, 20–21.

ce i izrazi na nemačkom, francuskom, grčkom, španskom i latinskom; tu su, najzad, i domorodačke reči iz jezika *motu*, *mailu* i *kirivinskog*, pa i pidžing⁶. U svakodnevnoj komunikaciji sa domorocima služio se njihovim jezikom. Sve domorodačke nazive i lična imena beležio je fonteski; ovde su pisani onako kako ih je on zapisivao. U delovima Dnevnika koji nisu objavljeni na engleskom vidi se da se Malinovski služio i italijanskim jezikom (reči, izrazi, pesme) kao i nekim ruskim i galijskim izrazima. Radi se samo o pojedinim izrazima ili nepotpunim rečenicama. Engleskim jezikom služio se isključivo u dopisivanju sa svojim profesorom Seligmanom i verenicom Elsi Mejson (Elsie Masson), kao i u Aneksu Dnevnika kada su u pitanju antropološke teme; ponekad su cele rečenice i kraći pasusi pisani engleski.

Samo pisanje dnevnika Malinovski je smatrao kao problem psihološke analize. Treba analizovati i klasifikovati važnije elemente, zatim, pri opisu, "manje više naznačiti kakva je njihova suštinska vrednost u datom trenutku, srazmera; moja subjektivna reakcija i sl". Na pr., juče po podne: 1° verzija "wagom (brodom) Raf[aela] otišao sam do Sinakete (takvih i njima sličnih verzija možeš dati na stotine); 2° verzija: a) spoljni utisci; pejzaž; kolorit; raspoloženje; umetnička sinteza; b) preovlađujuća osećanja prema samom sebi, prema voljenoj, prema prijateljima, prema stvarima; c) oblici misli: određene i programske ideje; labave asocijacije; opsesije; d) dinamična stanja organizma; stepen koncentracije; stepen više svesti". (*Dziennk*, 605).

U celini gledano, vreme Dnevnika su bile godine njegovog intelektualnog sazrevanja i donošenja prelomnih odluka za naučnu karijeru. Malinovski je bio krhkog zdravlja, bolovao je od više hroničnih bolesti, ali je uporno radio na fizičkom jačanju svoga tela (pentrao se uz opasne stene i visoke dimnjake, pešaćio, trčao, radio gimnastiku); vežbao je i misaone sposobnosti da bi došao u ravnotežu i stanje „jake volje“.

G. Kubica je smatrala da treba da se u celini objave i tzv. poljski dnevnik iz vremena kada B. Malinovski nije bio antropolog. Razume se da je to od posebnog značaja prvenstveno za poljskog čitaoca, jer osvetljava intelektualnu i umetničku atmosferu u Poljskoj krajem XIX i početkom XX veka. Pre-antropološki zapisi Malinovskog svedoče o njegovim interesovanjima pre svega za egzaktne nauke (matematika, fizika, hemija), a zatim za umetnost (slikarstvo, muzika), poeziju i filozofiju. O zanimanju za filozofiju svedoči njegov esej o *Geburt d[er] Tragoedie* Fridriha Ničea (Nietsche Friedrich), koji je, prema G. Kubici, namerao da posveti svojoj muzi Ženji Želinjskoj (Eugenia-Ženia Zielińska).

Imajući u vidu stručni i naučni interes za delo B. Malinovskog u Srbiji, pa i u zemljama bivše SFR Jugoslavije, smatrao sam da i srpski prevod Dnevnika treba da bude ograničen. Moj izbor za prevod na srpski jezik je ipak opširniji od engleskog izdanja (iz 1967. g.) i obuhvata sledeće delove: *Engleske beleške* (1911, 1913); *Svesku sa Mailua* (septembar 1914 – avgust 1915); *Trobrijandsku svesku* (20. oktobar 1917 – 1. juli 1918); *Aneks: Zabeleške na poledini Dnevnika i Belešku izdavača* u Poljskoj.

6 Mario Bick, *An Index of the Native Terms*. In: B. Malinowski, *A Diary...*, 299

Iz ovog prevoda izostavljeni su: *Kanarski dnevnik* (januar – maj 1908); *Lajpciške sveske* (decembar 1908 – maj 1909, oktobar – novembar 1909); *Zakopanski dnevni* (septembar – oktobar 1911, avgust 1912 – januar 1913) i *Sveska (pre) putovanja* (april – avgust 1914). Iz *Aneksa* izostavljene su i: *Napomene o "Geburt d[er] Tragödie"* Fr. Ničea; *Napomene o „Oziminie“* – romanu Vaclava Berenta (Wacław Berent); *Pesme* {B. Malinovskog} i *Bronislav Malinowski u kruzgu prijatelja* (autorka Gražina Kubica).

Izostavljene sveske-dnevni ne sadrže relevantna etnološka razmatranja Malinovskog. O čemu se u njima govori čitalac se može ukratko obavesti iz kraćih uvoda G. Kubice za svaki dnevnik, odnosno svesku ponaosob.

Za prevod *Engleskih zabeleški* (1911, 1913), kojih nema u engleskom izdanju Dnevnika, odlučio sam se iz nekoliko razloga, koje iznosi i sam B. Malinowski kada govori o Engleskoj. 1. Dolazak u London (prvi put 1910. god.) on sam označava kao novu fazu u svom životu. O Engleskoj je dugo maštao. 2. U pismu Anjeli Zagurskoj (25. II 1913) piše da mu ni samom nije jasno zašto je u 26. godini života izabrao novi pravac u naučnom radu (od prirodnih ka društvenim naukama) i opredelio se za pisanje na engleskom, koji sam dotada, kaže Malinowski, slabo poznao, i tako prihvatio stranu mi duhovnu (englesku) kulturu. Pred odlazak u London, u Lajpcigu je, pored rada u hemijskoj laboratoriji, slušao predavanja iz *Völkerpsychologie* kod Vilhelma Vunta (Wilhelm Wundt) još 1909. godine⁷. 3. Upravo te, 1909. godine, u proleće, upoznao je pijanistkinju Eni Branton (Annie Brunton) (u Dnevniku je pominje kao Noosie, Noasie i N.) iz Južne Afrike, koja je u Lajpcigu boravila radi daljih studija muzike. Poznanstvo s njom imalo je veliki uticaj na B. Malinovskog, jer je upravo *zbog nje* otputovao u Englesku i tamo otpočeo studije sociologije. „Imam utisak, kaže B. Malinowski, da nisam bio upoznao mrs N., nikada se ne bih bavio sociologijom niti se poenglezio do određene mere“⁸. S druge strane, znatno kasnije (1925 god.), sam Malinowski će izneti nešto drukčije razloge za usmerenje ka antropologiji. Naime, u govoru u čast Džejmsa Frejzera (James Frazer) rekao je:

„Kada bih mogao da oživim prošlost odveo bih vas nekih dvadeset godina unazad u jedan slovenski univerzitetski grad, mislim na grad Krakov, staru prestonicu Poljske i sedište najstarijeg univerziteta u istočnoj Evropi. Onda bih mogao da vam pokažem jednog studenta kako napušta zgradu srednjovekovnog univerziteta, očigledno u izvesnom društvenom (sic!) bolu, koji, međutim, steže pod mišicom tri sveske s dobro poznatim zlatnim slovima, divnom konvencionalnom šarom imele, simbolom *Zlatne grane*, kao jedinu utehu za svoje nedaće. (...) Možda bi moj duševni bol bio manji da sam mogao da pogledam u budućnost i predvidim ovu značajnu priliku koja mi se ukazuje, da držim govor u čast Džejmsa Frejzera pred jednim uglednim skupom na jeziku kojim je napisana *Zlatna grana*.

7 Bronislav Malinowski, *Dziennik w ścisłym znaczeniu tego wyrazu*. Wstęp i opracowanie Grażyna Kubica Wydawnictwo Literackie, Kraków 2002, 128.

8 Bronislav Malinowski, *Dziennik*, 129.

Jer, tek što sam počeo da čitam ovo veliko delo, utonuo sam u čitanje i bio njime zarobljen. Tad sam shvatio da je antropologija, kako ju je predstavio Džejms Frejzer, velika nauka, dostojna odanosti isto toliko koliko i bilo koja starija egzaktna sestra nauka, i ja sam se obavezaao da ću služiti frezerovskoj antropologiji“⁹¹⁰.

U razmatranjima (1985. g.) o krakovskoj filozofskoj školi s početka XX veka i formiranju naučnih pogleda Malinovskog, i poljski etnolog A. Flis iznosi nešto drukčije mišljenje o njegovom interesu za delo Frejzera. Istina je, kaže Flis, da je zanimanje za društvene i humanističke nauke Malinovski ispoljavao još u toku studija. Slušao je predavanja iz filozofije kod više poznatih profesora među kojima je bio i Maurici Straševski (Maurycy Straszewski) iz čijih se radova upoznao sa idejama Hindusa i Kineza, koje su kod njega probudile radoznalost za kulturu drugih naroda pre no što je čitao dela Dž. Dž. Frejzera. Zanimanje za Frejzera, religiju i totemizam javilo mu se tek početkom druge decenije XX veka¹¹.

Francuski etnolog, istraživač Okeanije i univerzitetski profesor, Mišel Panof našao je za shodno da procenjuje delo Malinovskog, pa i njegov intimni dnevnik. Kada Malinovski besni na svoje domoroce – domaćine i kada im se u svom neobuzdanom monologu obraća rasističkim izrazima, Panof nalazi da je to neoprostivo ponašanje i da je objavljivanje intimnog dnevnika (1967) zadalo „poslednji udarac njegovom ugledu“¹². Za Panofa, pisanje Dnevnika na poljskom bilo je namerno „da bi se izigrali indiskretni a zatim brižljivo skrivane (zabeleške) da bi se izbeglo bilo kakvo objavljivanje“. Sam Malinovski u Dnevniku svedoči o strahu zbog svojih bolesti, o tegobama usamljenog mladog čoveka, o seksualnim frustracijama i griži savesti zbog nevernosti prema svojoj verenici, o grubim ispadima prema domorocima. „Sve u svemu, zaključio je Panof, slika koju Malinovski daje o sebi, pokazuje ličnost bez mnogo širine, osrednje kulture. I baš je u tome paradoksalna poruka koju nudi ovaj dnevnik – moralna pouka koju izdavač nije imao u vidu. Jer, ako tu i postoji sablazan, ona se neće naći u tom intimnom zapisu i pored svih napora uložениh u to da se postigne publicitet, već u činjenici što je takav čovek bio u stanju da stvori tako zamašno delo kakvo je ono koje nosi njegovo ime“¹³ (kurziv NFP). Teško da se može prihvatiti ovakav sud Panofa o Malinovskom kao čoveku bez širine i osrednje kulture kada se ima u vidu njegovo obrazovanje u egzaktnim i društvenim naukama, kada

9 Bronislav Malinovski, *Małujka, nauka u religiji i grupie sīyugije*, Просвета, Београд 1971, 89.

10 Međutim, reči Malinovskog iz 1925. godine da će „služiti frezerovskoj antropologiji“ sasvim odudaraju od onoga što je 25. 2. 1913., u pismu-eseju, saopštio A. Zagurskoj, tj. da mu nije jasno zašto se u 26. godini života od prirodnih nauka okrenuo ka društvenim;; tačnije, u Enlesku je otputovao zbog voljene žene.

11 Andrzej Flis, 1985, *Filozofia krakowska początku XX wieku i kształtowanie się poglądów naukowych Malinowskiego*; u: *Antropologia społeczna Bronisława Malinowskiego*. Mariola Flis i Andrzej K. Paluch (red), Warszawa, str. 19.

12 Mišel Panof, *Bronislav Malinovski*, 11, 13.

13 M. Panof, n. d., 20–21.

se zna koliko je bio posvećen čitanju, muzici i, konačno, autentičnom istraživačkom poslu na terenu, dotada bez premca u antropologiji. Panof suprotstavlja čoveka iz Dnevnika¹⁴ čoveku stvaraocu čije delo ceni (posebno *Argonaute* i *Koralne vrtove*) kao da ta dva čoveka nisu u jednom Malinovskom. Na kraju će i sam Panof istaći „ono što čini paradoks Malinovskog: uspeh jednog naučnog dela pomoću sredstava svojstvenih književnom stvaralaštvu“¹⁵.

Poznato je da je Malinovski bio prvi koji je, zahvaljujući svojoj funkcionalnoj metodi umesto prostih opisa egzotičnih običaja i rituala „divljaka“, otkrio njihov smisao i unutrašnju logiku, otkrio mehanizme funkcionisanja kulture shvaćene kao celine međuzavisnih i uzajamno povezanih delova.

* * *

U dnevnicima Malinovskog česti su i ponekad opširni opisi prirode, podjednako kopna i mora, i posebno biljnog sveta. O tome on sam kaže: „U lepoti pejzaža nalazim lepotu žene ili tražim njenu lepotu. Divna žena je simbol prirode“.

Sledbenici i učenici B. Malinovskog, posebno R. Firt, znali su da će objavljivanje intimnog dnevnika njihovog profesora biti zloupotrebjeno od onih koji mu nisu bili naklonjeni, posebno u SAD, i od onih koji ga lično nisu znali. Za Kliforda Gerca, u razmaku od dvadesetak godina, Dnevnik je najpre bio „kuriozni dokument“, a njegov autor gundalo, okrenut samom sebi, hipohondričan narcis¹⁶. Neosnovana je i druga tvrdnja Gerca da je Dnevnik „... uređen, javni žanr – nešto što će svet čitati“¹⁷. I ovo Gercovo mišljenje opvrgava činjenica da Dnevnik ne samo da nije bio objavljen za života Malinovskog, nego je dugo ostao zatrpan i neprimećen u poljskom originalu čitavih 25 godina posle njegove smrti, odnosno pola veka od kako je prestao da ga piše. Duboko lični karakter svezaka Dnevnika, pisanih samo za sebe, pouzdano je utvrdila poljska redaktorka G. Kubica, koja je to konstatovala za svih sedam svezaka Dnevnika. Najzad, Gerc će još jednom, s potsmehom, označiti Malinovskog kao „kafe intelektualca i ženskaroša bačenog među divljake“¹⁸.

Kasnije, 1988. godine, Gerc o Malinovskom piše sa simpatijama, gotovo apoteozu:

„S jedne strane, to je Apsolutni kosmopolita, ličnost s tako neizmernim sposobnostima adaptacije i saosećanja, sudelovanja praktično u bilo kojoj situaciji, da je u stanju da vidi kao što divljaci vide, misli kao što divljaci misle, govori kao što divljaci govore, a na momente čak i da oseća kao oni i da veruje

14 Panof pominje Dnevnik samo na kraju spiska važnijih dela Malinovskog, ali ga u tekstu nigde ne navodi.

15 M. Panof, n. d., 112.

16 G. Kubica, *Wstęp*, u: B. Malinowski, *Dziennik ...*, 27–28.

17 K. Gerc, n. d., 99.

18 K. Gerc, n. d., 100.

isto što i oni. S druge strane to je Savršeni istraživač, ličnost tako rigorozno objektivna, neostrašćena, temeljna, precizna i disciplinovana, toliko posvećena suvoj istini da Laplas, u poređenju s njim, deluje samopopustljivo. Vrhunska romantika i vrhunska nauka; zgrabiti neposredan doživljaj sa žarom pesnika i apstrahovati od njega s žarom anatoma – oboje su tu, nelagodno spregnuti u isti jaram¹⁹.

Oštroj kritici Dnevnika posebno je doprinela u njemu upotreba izraza *niggers*. U vreme pojave Dnevnika u SAD Malinovski je proglašen za rasistu, jer je koristio izraz koji je u ono vreme u javnom govoru imao ozloglašeno značenje. Da se radi o neosnovanoj oceni po tom pitanju pokazuje kraći osvrt na poljski original Dnevnika. Naime, u prvom delu Dnevnika Malinovski uopšte nije koristio taj naziv. On je najčešće upotrebljavao naizmenično tri izraza: engleski *natives* i poljski *krajowcy*, ili *tubylcy*, sva tri sa istim značenjem *domoroci*, *starosedeoci*. U stanju lošeg raspoloženja domoroce je nazivao i *dzikusy* (divljaci). U prikazu V. Korać korišćen je izraz *crnokošci*²⁰.

Pogrdni i u kolonijama često korišćeni naziv niggers Malinovski će koristiti tek u drugom delu svoga Dnevnika, tj. onda kada se privikao na jezik lokalnih belaca ili bio uzrujan ako domoroci ne bi došli na zakazani sastanak radi razgovora i snimanja; ili kada prime nagradu – porciju duvana – svi se razilaze. Tada, sav besan, Malinovski kaže: „Moja osećanja prema domorocima odlučno gravitiraju u pravcu 'Exterminate the Brutes'. To su reči „natčoveka“ Kurta, pozajmljene iz romana *Srce tame* Dž. Konrada²¹, s kojim je Malinovski bio u prijateljskim odnosima, dopisane na njegovom saopštenju pripremljenom za Međunarodno društvo za suzbijanje divljačkih običaja.

Kao što ponekad oseća otpor prema nativima, tako drugi put kaže: „Život po uzoru na domoroce i njihovo društvo sve više mi odgovaraju“ (*Dziennik*, 555). Više puta se oduševljava lepotom tela domorodačke žene pa želi da je „potapše po truhu“; ili, diveći se skladnosti tela domorodačke devojke misli da ni kod svoje žene neće imati priliku da posmatra igru mišića na leđima „kao kod ove životinje“. Na trenutke žali što i sam nije divljak pa da ima tako lepu divljakušu. Drugi put, sasvim mu je drugačiji odnos prema tamnopotima: zato što nije našao momke za čamac, mrzi mrku kožu domorodaca, depresivan je („osećam se bolesnim, napuštenim i očajnim“), pa mu dođe da „sedne i plače“. Ili, kada ga razljute nativi, posebno njegov sluga Ginger, „koga bih mogao da bijem dok ne crkne. Razumem sve German & Belgian colonial atrocities [nemačke i belgijske okrutnosti u kolonijama]“²². Sasvim suprotna raspoloženja kod Malinovskog, od besa do oduševljenja što je među *Naturmenschen*, relativno često se ispoljavaju na stranicama njegovog Dnevnika.

19 K. Gerc, n. d., 93–94.

20 V. Korać, n. d., 142, 144.

21 Џозеф Конрад, *Srce tame*. Превела Нада Ђурчија-Продановић. Изд. Политика и Народна књига, Београд 2004, 108–110.

22 B. Malinowski, *Dziennik...*, 638.

U Dnevniku Malinovski svedoči kako on, antropolog, izgleda u očima domorodaca njegovih bliskih kazivača i saradnika. U pismu svojoj verenici Elsi piše: „Okupljenima je izgovorio dugu besedu, opisivao je događaje iz našeg poznanstva i objasnio moj rad, ciljeve i običaje. Imao je izrazito prijatne namere i iz njegovog opisa pojavila se slika bezopasnog ludaka. Pričao im je kako sam jednom došao do njegovog vrta (bilo je to na početku moje karijere) i pitao ga o nazivima svega, zatim sam uzeo *daima* (kolac za riljanje) i počeo da kopam, povredio sam prst i otišao u selo. I još o tome kako sam slušao magijske formule, pokušao da pevam i igram i sl. itd. Osetio sam radost zbog ponovnog susreta sa svim tim crnjama, koje sam nekada viđao iz dana u dan i koji su mi postali sasvim bliski; jedni nisu bili lišeni šarma, drugi su bili odbojni. Kasnije, kada sam obrađivao skupljenu građu, svi su naglo prestali da postoje i pretvorili se u neku vrstu mita. A sada opet stoje preda mnom. Upravo to, to prelamanje nestvarnosti, oživljavanje mita, koji sam stvorio, donelo mi najveće prijatnosti u povratku radu u Kirivini [...] ovaj prekid duge pauze, savladavanje uvek prisutne nesigurnosti, da li će da uspe, donelo mi je silno osećanje prijatnosti, skoro triumfa“ (*Dziennik*, nap. 153, s. 511–512).

Malinovski je imao vrlo negativan odnos prema hrišćanskim verskim misijama, jer je smatrao da one uništavaju tradicijsku kulturu domorodaca. Smatrao je da misije kod urođenika imaju za ishod akulturaciju, stvaraju nove materijalne i moralne potrebe.

* * *

Dva kontakta Malinovskog sa Jugoslovenima

U Lajpciškim sveskama, na kraju beleške od 21. februara 1909. godine, Malinovski u jednoj kratkoj rečenici kaže: „Nepotreban razgovor sa Rustićem o Srbiji“. I to je sve. Gotovo je izvesno da je u pitanju srpski leksikograf i filozof Svetislav Ristić (1886–1971), koji je 22. februara 1909. godine, pouzdano se zna, bio u Lajpcigu. On je osam semestara (1905–1909) studirao filozofiju na Univerzitetu u Nemačkoj²³.

Drugi kontakt Malinovskog bio je sa Julijem Benešićem, hrvatskim polonistom. Benešić kaže da je na putu (4.(?) maja 1936. god.) na Semeringu u vagon-restoranu upoznao „nekog slavnog poljskog etnografa iz Londona dr. Bronislawa Malinowskog, vrlo inteligentnog čovjeka. (...) Otkrilo se da je Poljak, putuje u Beč, pa u London. (...) Dobro poznam vaše ime, vi ste antropolog. Vašu je knjigu nedavno najavila neka varšavska nakladna knjižara. Nešto s Nove Gvineje”.

– “Da, ja sam tamo proveo šest godina, od 1914. do 1920. Ja sam toj knjižari zabranio da tu knjigu izda, jer je htjela špekulirati sa seksualnim pikanterijama, koje se mogu izvući iz te antropološke knjige.

23 Za ove podatke o S. Ristiću dugujem zahvalnost istoričarki dr Ljubinki Trgovčević.

- Kako to, da ne predajete u Varšavi nego u Londonu?
- Zato, jer nisam dovoljno vješt u poljskoj frazeologiji.
- Kad stari Zieliński, koji govori napolak ruski, može predavati klasičnu filologiju, kako ne biste mogli vi svoju antropologiju, gdje govorite perfektno? Ne želim uopće živjeti u Poljskoj. Tamo nema slobode.
- A gdje je sloboda?

Slobodan je čovjek samo u Engleskoj. Bio sam sada u Italiji. Talijani su oduran narod, gotovo tako oduran kao Francuzi. Poljaci su megalomani (...) oni su puni samih sebe, samoživi, i za njih ne postoji ništa, što je izvan njih. Najdraži su mi od svih Slavena Rusi. (...)

Što mislite o Židovima? – Židovi! Postoje neke njemačke ludosti o židovskoj rasi. Nema židovske rase. Židovi se sastoje od 14 različitih rasa. Specijalne židovske rase nema.

Što mislite o Englezima?

- To su ljudi, među kojima se može živjeti. Među njima je čovjek slobodan“²⁴

24 Julije Benešić, *Iza zastora. Osam godina u Varšavi*. Rad JAZU, Zagreb 1981, 492–493.